

Alikaj ofl. gegn Ítalíu

Dómur frá 29. mars 2011

Mál nr. 47357/08

2. gr. Réttur til lífs

Handtaka. Valdbeiting lögreglu. Meðalhóf. Rannsókn á mannláti vegna valdbeitingar.

1. Málsatvik

Kærandur, hjónin Antoneta og Bejko Alikaj og dætur þeirra Vojsava og Anita, eru albanskir ríkisborgarar búsett í Milanóborg á Ítalíu. Þau voru foreldrar og systur Julian Alikaj sem lést af skotsári sem lögregla veitti honum.

Aðfarnótt 3. desember 1997 reyndu lögreglumenn að stöðva bíl Julians Alikaj og þriggja vina hans þar sem þeir óku á hraðbrautinni milli Milanó og Bergamo. Lögreglumenn höfðu tekið eftir undarlegu ökulagi bílstjóra bílsins. Ökumaðurinn stöðvuðu bílinn og gerðu fjórmenningarnir tilraun til að komast undan lögreglumönnum hlaupandi. Lögreglumennirnir skutu tveimur viðvörðunarskotum í loftið og því næst hóf einn þeirra eftirför. Aðstæður voru slæmar, myrkur og hálka, og lögreglumaðurinn hafði ekki ljós til að lýsa fram fyrir sig. Eftir stutta eftirför skaut hann einu skoti sem hafði Julian í hjartað og lést Julian samstundis. Þegar sjúkrabíl kom á vettvang höfðu hinir þrír sem í bílnum voru hlaupið á brott.

Í kjölfarið hófu ítölsk yfirvöld rannsókn á atvikinu. Þeir sem sáu um frumrannsókn málsins voru lögreglumenn frá sömu deild og sá sem rannsóknin beindist að. Að rannsókn lokinni var lögreglumaðurinn, sem skotið hafði Julian, ákærður fyrir manndráp af ásetningi. Lögreglu tókst þó ekki að finna skothylki eða önnur sönnunargögn á vettvangi. Lögreglumaðurinn hélt því fram að um slysaskot hefði verið að ræða. Rannsóknin leiddi jafnframt í ljós að bílinn sem fjórmenningarnir höfðu ferðast í var stolinn.

Þann 21. desember 1999 var lögreglumaðurinn sýknaður af ákærinni þar sem ekki voru næg sönnunargögn fyrir því að hann hefði skotið Julian af ásetningi. Talið var sannað að skotið hefði óvart hlaupið af þegar lögreglumaðurinn rann á blautri jörðinni en mjög slæmar aðstæður hefðu verið á vettvangi og lélegt skyggni. Saksóknari áfrýjaði dóminum þann 11. janúar 2000. Hann hélt því fram að ómögulegt hefði verið að um slysaskot væri að ræða þar sem rannsókn á ferli kúlunnar hafði leitt í ljós að henni hefði verið skotið beint en ekki uppá við.

Þann 20. apríl 2006 var lögreglumaðurinn sakfelldur af áfrýjunardómstól fyrir manndráp af gáleysi. Þar sem fyrningartími brotsins var hins vegar runnin út féll fullnusta refsingar niður. Áfrýjun saksóknara var vísað frá hæstarétti þann 20. mars 2008.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandur héldu því fram að ríkið hefði brotið gegn 2. gr. sáttmálans þar sem sonur þeirra og bróðir hefði látist vegna valdbeitingar lögreglu. Rannsókn málsins hefði að mörgu leyti verið ábótavant og samstarfsmaður lögreglumannsins hefur unnið að rannsókninni. Kærandur töldu einnig að brotið hefði verið gegn 6. gr. sáttmálans vegna ákvörðunar áfrýjunardómstólsins um að taka ekki til skoðunar ýmiss sönnunargögn, skýrslur sérfræðinga og vitnisburði ákveðinna aðila.

Niðurstaða

Dómstóllinn áréttaði að valdbeiting lögreglu og heimildir þeirra til að beita skotvopnum væri aðeins réttlætunleg ef slíkt væri óumflýjanlegt og gæta yrði meðalhófs. Ríki yrðu að setja reglur um heimildir til valdbeitingar lögreglu og við hvaða aðstæður heimilt væri að beita vopnum.

Í málinu höfðu fjórmenningarnir verið stöðvaðir við almennt eftirlit lögreglu. Lögreglumenn á vettvangi höfðu engan grun um að bílinn sem þeir óku hefði verið stolinn. Engin ástæða var fyrir

lögreglu að ætla að fjórmenningarnir væru hættulegir og enginn þeirra var vopnaður. Þeir höfðu ekki heldur sýnt af sér ógnandi hegðun. Beiting lífshættulegra valdheimilda var að mati dómstólsins ekki óumflýjanleg þegar hvorki stafaði ógn af mönnum né grunur væri uppi um ofbeldisglæpi.

Dómstóllinn leit til þeirrar niðurstöðu áfrýjunardómstólsins að lögreglumaðurinn hefði sýnt af sér gáleysi með því að veita fjórmenningunum vopnaða eftirför við þær aðstæður sem voru umrætt kvöld. Dómstóllinn hafnaði þeim rökum að lögreglumaðurinn hefði talið hættu stafa af farþegum bílsins og því talið nauðsynlegt að beita skotvopni sitt til að koma í veg fyrir flóttu þeirra. Dómstóllinn gerði athugasemdir við það að ítalska ríkið hafði ekki sett neinar reglur um vopnanotkun lögreglumanna við slíkar aðstæður. Niðurstaða dómstólsins var því sú að ítalska ríkið hefði brotið gegn 2. gr. sáttmálans.

Hvað varðaði rannsókn málsins árétaði dómstóllinn að í 2. gr. sáttmálans fælist skylda ríkja til að rannsaka og refsa þeim sem bæru ábyrgð á mannláti og að fram færi fagleg rannsókn þegar beiting valdheimilda lögreglu leiddi til dauða.

Óumdeilt var að atvikið hefði verið rannsakað. Hins vegar bar dómstólnum að vega og meta hvort rannsóknin hefði verið skilvirk. Dómstóllinn vísaði til fyrri dómaframkvæmdar sinnar um þá meginreglu að nauðsynlegt væri að rannsóknaraðilar væru óvilhallir gagnvart þeim sem sakaður væri um óhóflega valdbeitingu. Samstarfsmenn innan lögreglunnar gátu ekki talist vera hlutlausir aðilar. Frumrannsókn málsins þar á meðal leit að sönnunargögnum á vettvangi, hafði verið í höndum lögreglumanna úr sömu deild innan lögreglunnar og sá olli dauða Julians. Aðkoma saksóknara að málinu og frekari rannsókn af hans hálfu hafði að mati dómstólsins ekki nægt til að bæta úr þessum ágöllum.

Dómstóllinn leit því næst til þeirrar kröfu sáttmálans að meðferð mála sem fjölluðu um mannlát væri fljót og skilvirk þar sem annað gæti leitt til þess að refsing ábyrgra aðila félli niður. Áfrýjunardómstóllinn hafði, 11 árum eftir atvikið, ekki getað sakfelld lögreglumanninn sem ábyrgur var þar sem fyrningartími refsingar var runninn út. Þá hefði hann ekki sætt neinum öðrum refsiviðurlögum. Úrræði landsréttar höfðu þannig ekki verið skilvirk. Þau höfðu hvorki haft varnaðaráhrif til að hindra að sambærileg mál kæmu upp í framtíðinni né veitt aðstandendum hins látna ásættanleg málalok vegna missis sonar og bróður.

Niðurstaða dómstólsins var því sú að um annað brot á 2. gr. væri að ræða. Í ljósi þessarar niðurstöðu taldi dómstóllinn óþarft að athuga sérstaklega hvort brotið hefði verið gegn öðrum ákvæðum sáttmálans.

Á grundvelli 41. gr. sáttmálans var Ítalíu gert að greiða kærendum 5.000 evrur í skaðabætur. Ríkinu var að auki gert að greiða fyrstu tveim kærendum 50.000 evrur hvorum í miskabætur og síðari tveimur kærendum 15.000 evrur. Að lokum var Ítalíu gert að greiða samanlagt 20.000 evrur vegna málskostnaðar kærenda.